

Orla Lehmanns tale om fællesforfatningen

Taler

Orla Lehmann
Medlem af Landstinget

Dato

7. september 1855

Omstændigheder

Lehmanns egen indledning: Ved sin Adresse af 13de Marts 1853 havde Rigsdagen for Kongen udtalt sin »Frygt for en krænkelse af den lovlige bestaaende Tilstand«, som Ministeriet Ørstedes hele Færd, og navnlig dets tvetydige Holdning med Hensyn til Ministeriet Bluhmes højtidelige Erklæring, at Fællesforfatningens Indførelse skulde ske overensstemmende med Grundlovens § 100, havde fremkaldt. Denne besvaredes med den Formaningsprædiken, hvormed Rigsdagens næste Samling aabnedes d. 1ste Octbr. 1854, og da i Mellemtiden Forordningen af 26de Juli 1854 havde afsløret den Vej, Ministeriet i Forfatningssagen agtede at gaa, vedtog Folketinget d. 16de Octbr. s. A. en Adresse til Kongen. Deri anerkjendes Nødvendigheden af, at de forskjellige Landsdele »samles til en Enhed i en fast Statsorden«, og mindes om, at Rigsdagen for »at lette Tilblivelsen af en Fællesforfatning ikke havde gjort Paa stand paa nogen umiddelbar Indflydelse paa dens Indhold.« Men ved Siden deraf fastholdes den Fordring, »som ingen dansk Rigsdag nogensinde vil kunne opgive«, at Fællesforfatningen »udrustes med besluttende Myndighed saavel med Hensyn til den hele Stathusholdning, som med Hensyn til alle Love angaaende de fælles Anliggender, og at dette Organ sammensættes saaledes, at ikke det ved Kongevalg indbragte Element gives en uforholdsmæssig Styrke«; med andre ord, at den »i sit Grundvæsen bliver en virkelig konstitutionel og repræsentativ Forfatning, der ikke i hele sit Princip kommer i skærende Strid med den ved lykkelig Overenskomst mellem Kongen og det danske Folk givne og allerede i en Aarrække virkende danske Grundlov. Ligesom den første Adresse havde udtalt sin Beklagelse over, at »Kongens ansvarlige Raadgivere havde ladet det være tvivlsomt, om de vare i Besiddelse af politisk Paalidelighed«, saaledes advarer denne Adresse Kongen imod at »laane Øre til Raad, som gaa ud paa at bryde dette Overenskomstens Baand«, og udtaler, at Opgaven kun kan løses af en Regering, som forener Kongens og Folkets Tillid. Adressen besvaredes Dagen derefter ved det uhøflige Reskript, hvorved Folkethinget opløstes. Imidlertid havde Folkets Bevægelse og Bekymring naaet en betænkelig Højde, saaledes som den f. Ex. finder sit Udtryk i den af 17000 Jyder underskrevne, af en stor Deputation Kongen overbragte, men af ham afviste Adresse, hvori der udtales den Forvisning, at Kongen »vil vide at fjerne enhver Skranke, som maatte ville stille sig mellem ham og hans trofaste, tillidsfulde Folk.« Den 10de Decbr. 1854 afskedigedes Ministeriet Ørsted, og det lykkedes Gehejmerraad Scheele at danne et nyt Ministerium, hvori Bang blev Conseils præsident og Andræ og Hall de ledende Mænd. Da Rigsdagen efter Tilendebringelsen af de nye Folkethingsvalg traadte sammen d. 18de December, hilsedes Ministeriet med høje Bifaldsraab og meddelte som sit Program, at det tiltraadte det vedtagne Udkast til Grundlovbestemmelsen om Grundlovens Indskrænkning, saa at dette, hvis det nu atter vedtoges i uforandret Skikkelse, vilde blive stadfæstet, og derefter, overensstemmende med Grundlovens § 100, til endelig Vedtagelse forelagt en nyvalgt Rigsdag, men at denne Grundlovbestemmelse dog ikke vilde blive sat i Kraft, forinden den ved Forordningen af 26de Juli tilsigtede endelige Ordning af Monarkiets Forfatning havde erholdt en saadan Forandring, »at denne erholder en virkelig konstitutionel Karakter, navnlig derved, at der indrømmes Repræsentationen besluttende Myndighed saavel i finansielle som i Lovgivningssager, og at det folkevalgte Element i samme erholder en forøget Styrke«, hvorved man vil søge at opnaa det i Kundgjørelsen af 28de Januar 1852 opstillede Maal ad den deri betegnede Vej. Grundlovbestemmelsen blev derpaa anden Gang vedtagen og Rigsdagen opløst. Forinden den nyvalgte Rigsdag sammentraadte, havde Ministeriet udarbejdet det Udkast til en Fællesforfatning, som senere under 2den Octbr. 1855 har erholdt Lovkraft, og havde opnaaet det foreløbige, af 20 kongevalgte Medlemmer bestaaende, Rigsraads Samtykke (en bloc) af samme. Da Rigsdagen d. 11te August 1855 sammen traadte til en overordentlig Samling, forelagdes først Grundlovbestemmelsen, som uden Vanskelighed vedtoges og derefter erholdt kongelig Stadfæstelse, idet den egentlige

Forhandling udsattes, til der skulde tages Beslutning om Grundlovsindskrænkningens Ikrafttræden samtidig med den til Efterretning meddelte Fællesforfatning. Forslaget til denne Beslutning indbragtes d. 29de August i Landstinget og blev efter mit Forslag henvist til et Udvalg, bestaaende af 9 Medlemmer, der valgte mig til Ordfører. Betænkningen, som afgaves d. 7de Septbr., indeholder nogle retlige Undersøgelser om Forholdet mellem enkelte Bestemmelser i Fællesforfatningen til de ikke ophævede Dele af Grundloven, en Række af Spørgsmaal til Ministeriet og detses Svar, vedkommende Forfatningens For tolkning — blandt hvilke især det, som vedkommer Fællesforfatningens Forhold til det tydske Forbund senere fik megen Betydning, da Holsten efter Forbundets Fordring udtraadte af Forfatningsfællesskabet — og endelig Begrundelsen af et, navnlig af Larsen støttet, Forslag til at udtale en Forudsætning, som senere under Navn af »Forbeholdet« har spillet en vis Rolle. Alt dette udelades her. Derimod er den væsentlige Deel af Betænkningen — Bedømmelsen af Fællesforfatningen og dennes Forhold til vor hele Udvikling og særlig til den Politik, til hvis Talsmænd jeg hørte — saa fuldstændigen mit, og saa nøje sammenvoxet med mine forskellige, dertil sig sluttende, Udtalelser, at jeg har kunnet og maattet sammen arbejde det med disse. Jeg skal endnu kun tilføje, at Beslutningen blev vedtaget i Landstinget med 38 Stemmer mod 10, og i Folkethinget med 54 Stemmer mod 44, hvorefter Forfatningen traadte i Kraft d. 2den October 1855.

Om Fællesforfatningen.

Idet jeg her tager Ordet for en hele det danske Monarki omfattende Fællesforfatning, føler jeg Nødvendigheden af at gjøre Rede for de Grunde, der have ført mig til dette Resultat, hvorved jeg da tillige vil faa Lejlighed til i korte Træk i Forsamlingens Erindring at tilbagekalde den hele indviklede Række af Tildragelser, der have fremkaldt den Situation, hvori vi befinde os, og hvis Herredømme vi hverken bør eller kunne unddrage os.

Saalangt tilbage i Tiden, som jeg hos mig kan for følge en politisk Overbevisning, har det været mig klart, at den danske Regering ved at gjøre det samme i Holsten og i Slesvig, har gjort for meget i Holsten og for lidet i Slesvig; at vi, ved at behandle dem — hvad Fyrst Schwarzenberg har kaldet — »parallelt«, have for dærvet vor gode slesvigske Ret ved vor holstenske Uret. Jeg tilstaar, at det har givet denne Overbevisning en særegen Styrke, at den ikke er bleven bibragt mig af Nogen, men at den er fremgaaet af min egen Betragtning af vor Historie og hele Tilstand, saa at jeg er mig tyde ligt bevidst, hvorledes den er voxet ud af min egen Erkjendelses Grund. Da vi først begyndte paa at ville gjøre opmærksom paa Forskjellen mellem det danske Kancellis Danmark indtil Kongeaaen, og det gamle Dan marks Rige indtil Ejderen, og det danske Kongehuses Monarki indtil Elben, da var denne Tale for de fleste enten en Daarskab eller en Forargelse; men efterhaanden som Begivenhederne Slag i Slag stadfæstede Rigtigheden af vor Lære, og Erfaringen — meget mod vort eget Ønske — bekræftede de triste Forudsigelser, Betragtningen af Regeringens Politik havde paanødt os, da vandt vor Lære stedse flere og flere Tilhængere. Da

kom Aaret 1848, og hele det danske Folk sluttede sig — efter Alt, hvad der kom tilsyne, med fuldstændig Enstemmighed — om hvad man med Føje har kaldt »det store Konge- og Folkeprogram«, og den grundlovgivende Rigsforsamling vedkjendte sig Maalet ved at vedtage «[sic.] Danmarks Riges Grundlov« og ved det Forbehold, den tog med Hensyn til Slesvigs Optagelse under samme, saasnart de Hindringer vare fjernede, der gjorde det umuligt strax at gennemføre Værket. At dette maatte være Maalet for en dansk Politik, er blevet anerkjendt ogsaa af de Mænd, som senere have ført os ind paa en anden Vej. Om det kunde været naaet, hvis det f. Ex. havde ligget i Sveriges Politik at tage en saadan Del i Begivenhedernes Udvikling, at den kunde have medført en helt anden Ordning af vore indre statsretlige Forhold, maaske endog af Arvefølgen, eller hvis man umiddelbart efter Idstedslaget — saa at sige i Skyggen af vor sejrige Hærs Bajonetter — havde havt Mod til hurtigen at gjøre det til et »fait accompli« : det er Spørgsmaal, som tilhøre Historien, og hvis Drøftelse her ikke kan føre til noget praktisk Resultat. Kjendsgjerning er det, at vi have havt flere paa hinanden følgende Ministerier, som have stillet sig Kongerigets og Slesvigs konstitutionelle Forening som Opgave, men som ikke have formaet at løse den — end ikke i den højst fortyndede Form, hvori den var udtrykt i det saakaldte Notabelprojekt. Hvilken Andel den indenlandske Reaktion og dens gamle Helstatslyster kunne have havt i at fremkalde »den europæiske Nødvendighed«, hvorunder vi tilsidst maatte bøje os — ogsaa det er et Spørgsmaal, som nu kun har historisk Interesse; men at vi — hvor saa end Skylden laa — ikke vilde opnaa nogen nærmere Forbindelse med Slesvig, end med Holsten og Lauenborg, det følte blandt Andet jeg, forinden det klarligen udtaltes i Kundgjørelsen af 1852, og jeg har derfor lige saa lidt, som nogen Anden, tilraadet derimod at rejse en Modstand, som efter den hele daværende Situation vilde have været frugtesløs. Jeg har ikke engang talt om, at Anklagen som et Damoklessværd skulde hænge over Ministeriets Hoved, saaledes som den Mand gjorde, der snart derefter indtraadte i samme; men, idet vi underkastede os, hvad vi ikke kunde ændre, og hvad vi nu ikke ere berettigede til at fragaa, rettede vi vore Bestræbelser paa deraf at udbringe det bedst Mulige for vort Fædreland og for den opfattelse af dets Sikkerhed og Vel, som vi i ingen Henseende havde forandret.

Saaledes var da Kundgjørelsen af 28de Januar 1852, hvad den endnu er den Day idag, det Grundlag, hvorpaa Monarkiets nye Ordning skulde bygges, og hvor haardt det end faldt Rigsdagen at acceptere samme, har den intet Forsøg gjort paa at komme bort fra sin, om end kun stiltiende, Indrømmelse. Tvertimod er

det Rigsdagen, som indstændigen har fordret dens loyale Gjennemførelse; men det er det Ministerium, der paa sit Ansvar havde udstædt den, som har søgt at unddrage sig samme. Jeg skal ikke opholde mig ved de Forsøg, man har gjort paa, ved en underfundig Fortolkning af det slesvigske Forbehold i Grundloven, at omgaa Rigsdagens Medvirkning ved Fællesforfatningens Tilblivelse, fordi Erklæringerne i Anledning af en fremsynet Interpellation vare saa utvetydige og saa bindende, at denne Plan maatte strandre paa den almindelige Uvillie. Jeg vil derfor heller ikke gjøre det daværende Ministerium ansvarligt derfor. Men alle Fordringer om at fremkomme med Udkastet til en Fællesforfatning bleve frugtesløse, hvorimod Regeringen gennem Arvefølge-loven, gennem Toldloven, gennem de særlige Forfatninger for Slesvig og Holsten osv. betraadte en Vej, der vel vilde føre til en Helstat, men til en Helstat, der var absolutistisk og tydsk, medens kun en med Rigsdagen vedtagen Fællesforfatning vilde give os en konstitutionel Helstat, saaledes som Kundgjørelsen havde lovet, hvori blandt Andet det Danskes lovlige Overvægt i det danske Monarki kunde sikkert. Jeg skal ikke her dvæle ved den sørgelige Tid, der endnu er i Alles friske Erindring, de ministerielle Udtalelser, hvorved Folkerepræsentationen forhaanedes, de gjentagne Opløsninger, hvorved dens Betydning og Folkets Interesse for det konstitutionelle Liv undergroves [sic.], ikke om hin bedrøvelige Alliance mellem Reaktionen og Demokratiet, hvori dette selv i denne forbindelses Velmagtsdage ikke naaede større Ros af sine høje Herrer, end at det ikke kunde overse Sagerne, hverken til den ene eller til den anden Side«, og sparkedes tilside, saasnart man ikke længer behøvede det. Det er denne Mesalliance — Mesalliance fra begge sider og ikke mindst fra Demokratiets, for ikke at sige omgængelse mod Naturen — som har avlet mange af de Vanskeligheder, hvorunder vi endnu sukke. Endelig kastede Ministeriet Masken, idet samme i Forordningen af 26de Juli 1854 erklærede, at en konstitutionel Forfatning — som det med et middelalderligt Smil tilføjes: i dette Ords »moderne« Betydning — var utænkelig, og derfor indførte en kongevalgt Komite af tyve Herrer, hvis Forstærkning med et folkevalgt Element gjordes afhængig af den Betingelse, som rimeligvis aldrig vilde blive opnaaet, og som det ialtfald til enhver Tid laa i Regeringens egen Haand at forspilde, nemlig at den kunde blive enig med alle de særlige Forsamlinger om en Valglov. Det var altsaa Absolutisme i alle Fælles sager, endog ledsaget af Trusler om i fornødent Fald at gennemføre den ved ulovlige Midler. Dette aabnede da, om end først i den ellefte Time, Øjnene paa saa mange af Rigsdagens Medlemmer, at det lykkedes at styrte Ministeriet — rigtignok under Medvirkning af Omstændigheder, som laa udenfor dens Omraade. Et nyt Ministerium tiltraadte med den Opgave, som

havde foreligget fra først af, men hvis Løsning i Mellemtiden var bleven uendelig meget vanskeligere, at tilveiebringe en konstitutionel Fællesforfatning paa Grundlag af Kundgjørelsen af 28de Januar 1852.

Det er ad denne Vej, at selv de, som kun med stor Bekymring imødese Virkningerne af et konstitutionelt Fællesskab mellem Danmarks Rige og de tyske Forbundslande Holsten og Lauenborg, ved Omstændighedernes tvingende Magt ere førte til selv at fordre den, for at opretholde det konstitutionelle System i Statsstyrelsen ligeoverfor Absolutismen, og Danskhedens Ret ligeoverfor Tydskhedens Overvældelse. En hvilkensomhelst principiel Modstand mod en Fællesforfatning er saaledes fuldstændig uberettiget fra alle Deres Side, som have modtaget Kundgjørelsen af 1852 og fordret dens loyale Gjennemførelse gennem en konstitutionel Ordning, altsaa ved det, der nu bydes os. Ulige lettere ere de komne til samme Standpunkt, som med den største Smerte have set de Baand løsne sig, som Aarhundreders Samliv og de mangfoldige deraf fremvoxede aandelige, materielle og personlige Interesser have knyttet mellen Danmark og det Holsten, hvis Samling til et Hele, tilveiebragt ved store Opoffrelser, i sin Tid betragtedes som en stor Sejr for den danske Politik. Denne Helstatsfølelse, som ligger paa Bunden af mange danske Hjerter, har hilset Kundgjørelsen og hilser nu dens Gjennemførelse med oprigtig Glæde, fordi de ikke tro paa en dermed uforenelig Udvikling af de tyske Enhedsbestræbelser, eller mene, at det vilde kunne lykkes i saa Fald at holde Holsten udenfor samme. Efter min Overbevisning bero begge Dele paa en Illusion; men ligesom en hele Staten omfattende Ordning billigvis ogsaa maa tage Hensyn til disse Anskuelse, bør den i hvert fald indrettes saaledes, at der gives en fuld og redelig Lejlighed til en alvorlig og oprigtig Prøve, saa at der ikke kan gjøres nogen begrundet Indsigelse mod den derigennem vundne Erfaring. Men enten vi gaa til Værket med mørke Anelser eller med glade Forhaabninger, er det vor Pligt at gjøre det, og at gjøre det »bona fide«. Det er nemlig selve Rigsdagen, som ved sin Adresse har opstillet Maalet, og det er denne Adresse, som Regeringen har gjort til sit Program. Her foreligger altsaa en klar Overenskomst, og hvis Regeringen har opfyldt sin Forpligtelse, saa er den ligefrem berettiget til at fordre, at nu ogsaa Rigsdagen opfylder sin. Vi have med fuldeste Føje stemplet det forrige Ministerium som «upaalideligt», og det lykkedes at faa det kastet. Det vilde være et daarligt Bytte, hvis vi derved ikke havde opnaaet Andet, end istedetfor et upaalideligt Ministerium at faa en upaalidelig Rigsdag.

Naar jeg her i enkelte Hovedtræk har søgt at opfriske Erindringen om de særegne Omstændigheder, hvorunder dette Værk er blevet til, saa er det ikke blot for at minde om det Forpligtende, som deri ligger for Rigsdagen, men tillige for at skærpe Opmærksomheden for det Bindende og Tvingende, som deri har ligget og fremdeles ligger for Regeringen. Lovudkastet kan kun retteligen bedømmes i Belysning af den Situation, hvorunder det er blevet til, og som har indskrænket Regeringens Frihed inden meget snevre Grændser. Hvorledes Rigs dagen selv opfattede denne Situation, dengang den levende og truende stod ligeoverfor os, derom bærer dens Adresse et tydeligt Vidnesbyrd; men om man end nu aander friere — aander friere, netop fordi vi nu have et Ministerium, der væsentligen vil det samme som vi — derfor gaar det ikke an, nu at mene, at man dengang fordrede for lidet eller indrømmede for meget, og af den Grund at tage Indrømmelserne tilbage eller opstille helt andre Fordringer. Dette vilde ikke blot være højst uretfærdigt mod Ministeriet, men vilde let kunne blive til selve Sagens Fordærv; thi Vanskelighederne hidrørte ikke fra den danske Regering og kunde altsaa ikke hæves ved et Ministerskifte; de bestaa endnu lige saa fuldt som dengang, og hele Forskjellen er, at det i Mellemtiden er blevet ulige vanskeligere at besejre dem. Maalestokken for Fællesforfatningens Bedømmelse er derfor ikke, hvad man i og for sig maatte ansee for det Rette og Ønskelige, men hvad der under alle de bestaaende Forhold, saaledes som disse have udviklet sig gennem langvarige forbittrede Stridigheder, der tilsidst udartede til blodige Borgerkrige, og gennem Udlandets gjentagne Indblanding, med hvilket man har maattet føre meget indviklede Forhandlinger, og mod hvilket man har maattet indgaa Forpligtelser, som vi hverken have Ret eller Magt til at bryde — altsaa hvad der under denne beklagelige Tingenes Tilstand kan ansees for muligt og opnaeligt. Det er denne Situationens Magt, for hvilken Regeringen lige saa lidt som Rigsdagen har kunnet frigjøre sig, som vi maa tage i Betænkning ved vor Dom om Fællesforfatningen.

Det har saaledes rimeligvis været udenfor Spørgsmaal at tilvejebringe det storartede Apparat, som udkræves til Gjennemførelsen af Tokammersystemet. Deraf fulgte det, at man andetsteds maatte søge de Garantier mod Misbrug af Repræsentationens Myndighed, som ingen Forfatning kan undvære, og som man efter min Mening bedst søger i dens Adskillelse i tvende selvstændige Afdelinger. Heri maa man da finde en Retfærdiggjørelse eller ialtfald en Forklaring af flere af de Indskrænkninger, som ere saa lidet tiltalende for os Danske, der alt ere vante til i vort Forfatningsliv at bevæge os under meget frie

Former. Vel har man ved saaledes at ordne hele Repræsentationen i een Helhed, udelukket sig fra at give den ene Afdeling et saadant demokratisk Grundlag, som den danske Rigsdag kun har kunnet finde derved, at Folkethinget har en Modvægt og et Korrektiv i Landstinget; men det maa tillige tages i Betænkning, at man ved nu at ville indføre et første Kammer i Fællesforfatningen rimeligvis maatte være kommen til en S sammensætning af dette, som lidet vilde have tilfredsstillet det danske Folks saa stærkt udprægede Lighedsfølelse, og som gennem det slesvigholstenske Ridderskab kunde have beredet Forfatningen og vor hele fremtidige Udvikling store Forlegenheder og Farer. Ialtfald var den Affindelse med disse Misligheder, som ligger i Kongevalg, allerede givet ved de Forudsætninger, hvori Rigsdagens Adresse og Ministeriets Program mødtes, og det kan neppe bestrides, at Udkastet ved Udnævnelse for en lang Aarrække, ved Uafsætteligheden og ved den successive Fornyelse af det bestemt begrændsede Antal Medlemmer, har anvist dette Element den efter Omstændighederne heldigste Stilling. At dette kun lidet stemmer med en Folkerepræsentations Væsen, er ogsaa min Mening; men der kan herpaa ikke bygges nogen Indvending mod hvad der fra alle Sider har været anerkjendt og hvad der i og for sig er at foretrække for det, hvorom der ellers kunde have været Spørgsmaal.

Medens ogsaa Forholdet mellem det kongevalgte og det folkevalgte Element maa henregnes til det, der forud var givet, havde Regeringen derimod friere Hænder med Hensyn til Maaden, hvorpaa dette sidste skulde søges tilvejebragt. Udkastets System gaar som bekjendt ud fra, at Halvdelen skal vælges indirekte af Medlemmerne af de forskjellige repræsentative Forsamlinger, Halvdelen direkte efter en for hele Monarkiet fælles Valglov med en Census, som giver dette Valg i Hænderne paa den nogenlunde formuende Middelstand. Derimod havde Forordningen af 26de Juli villet sammensætte det folkelige Supplement til de Kongevalgte af Delegerede fra alle de særlige Repræsentationer som saadanne. Da dette Spørgsmaal uden Tvivl vil komme til at spille en vigtig Rolle under Forhandlingerne, maa det være mig tilladt nogle Øjeblikke at dvæle ved samme.

At udvikle det danske Monarki som en Enhed i Ordets strenge Betydning, kunde ikke være Opgaven. Dette vilde hverken have været ønskeligt eller muligt. Selv om Holsten og Lauenborg ikke skulde optages i det konstitutionelle Fællesskab, vilde dette ikke kunne omfatte alle Statslivets Formaal, fordi Slesvigs provindsielle lade sig nøje; den kan ikke bemægtige sig ogsaa det, som ikke er særligt, men fælles, uden at ophæve dets Egenskab som fælles, og udsætte

Sammenholdet for at falde fra hinanden. Hvor Grændsen mellem det Særlige og Fælles, skulde drages, derom kunde Meningerne være delte, hvis dette Spørgsmaal ikke alt var afgjort ved Kundgjørelsen; men hvis man vil undersøge det i det Enkelte, vil man sikkert finde, at Intet er gjort til Fælles anliggende, hvori Interesserne ikke virkeligen maa være fælles for alle dem, som have Bevidstheden om at tilhøre den samme Stat og Villien til at forblive i samme. Navnlig kan den danske Rigsdag ikke i saa Henseende fremføre nogen Anke; thi Intet er henregnet til det Fælles, som den ikke har samtykket i — ja, som den ikke selv har henvist dertil, og det efter de mest ud tømmende Overvejelser, gjennem mangfoldige gjentagne Afstemninger, i den Grundlovsbestemmelse om Grund lovens Indskrænkning, som for faa Dage siden tredie Gang er bleven vedtaget. Saaledes er da navnlig ogsaa for Kongeriget Alt, hvad der er særligt dansk, sikkert den danske Rigsdags udelukkende Raadighed gjennem Kongerigets særlige Forfatning; men jo stærkere alt dette er hævdet og omgjærdet, desto nødvendigere er det, at de Institutioner, som paa Fællesgebetet skulle repræsentere Enheden og Sammenholdet, ere organiserede i dennes Aand. At gjøre Fællesrepræsentationen til en Kongres af Delegerede for de enkelte særlige Repræsentationer, vilde være det Samme, som at opløse Staten til en Union af selvstændige Stater, og saa meget sikkrere voldgive selve denne for Søndersplittelsens Magter, som den i de særlige Forsamlinger naturligen fremherskende Selvstændighed, som var anerkjendt allerede forinden den danske Grundlovs Vedtagelse, og som ved alle de senere Begivenheder og Forhandlinger, og nu senest ved den særlige slesvigske Forfatning, havde faaet en stedse større Fasthed, vilde have modsat sig en saadan Plan. Hvor langt mindre kunde det ske, naar Fællesskabet skulde deles af de i national og statsretlig Henseende saa forskjellige tydske Forbundslande med deres egen historiske Udvikling og mangfoldige berettigede Ejendommeligheder? Men ogsaa fra et rent dansk Standpunkt maatte det være klart, at mange af vore vigtigste og kjæreste Anliggender vilde lide og fordærves, hvis ikke deres Røgt i ren dansk Aand var sikkert mod Indvirkning af fremmede Anskuelser, Traditioner og Interesser. Det danske Monarki kan derfor aldrig blive en ensartet Statsenhed, men kun en Forening af Landsdele med mange Forskjelligheder og en vis Grad af Selvstændighed. Hvadenten man beklager det, fordi man deri ser en kilde til Smaalighed og Svaghed, eller man glæder sig derover, fordi man betragter det som Betingelsen for en righoldig Frihedsudvikling, er det historisk givet, at den føderative Ide maa faa en betydelig Indflydelse paa Ordningen af vore Forhold. Dette indrømmer — dette paastaar jeg. Men jeg paastaar tillige, at denne føderative Ideer fyldestgjort ved den gennemgribende Adskillelse mellem det

Særlige og det Fælles. Hver Landsdel med sine særlige Anliggender, sin særlige Forfatning, sin egen Repræsentation, Lovgivning, Forvaltning, Rigsret og Højesteret osv. osv. har deri den fuldstændigste Borgen for, at den har sit Eget for sig selv, sikkert mod al Overlast udenfra. Men dermed maa da ogsaa Særfølelsen og Særinteressen Selvstændighedens Egoisme selvfølgelig vilde søge sine Delegerede blandt dennes mest ensidige og stivsindede Talsmænd. Derfor har man selv i føderative Republikker, der ere fremgaaede af den mest frivillige Sammenslutning til fælles Bedste, søgt at sikre denne ved at nedlægge Spiren til en højere og mere omfattende Samfundsaaend, idet man — uafhængigt af de herskende Majoriteter i de særlige Korporationer — direkte har henvendt sig til hele Folket gennem almindelige Valg. Hvor meget mere maa dette da ikke gjælde i et ældgammelt Monarki, hvori der ved siden af Befolkningens naturlige Ret til fri Selvbestemmelse staar en historisk Ret for Kronen, hvis berettigede Fordringer ingen Dansk vil bestride? Hvor meget nødvendigere maa det da ikke være i et Land, hvis Beboere for faa Aar siden have staaet i Vaaben mod hinanden, og hvori der endnu findes mange Lyster til i Raadssalen at gjenoptage den paa Valpladsen for stummede Kamp? Ja, jeg tager ikke i Betænkning at tilføje: hvilken Galskab vilde det ikke være at bygge den nye Orden paa et Valgsystem, som efter den ulykke lige slesvigske Forfatnings ejendommelige Beskaffenhed, af Fællesrepræsentationen aldeles vilde udelukke det danske Element i Slesvig, for hvis Bevarelse det danske Folk har bragt saa unaadelige Offre, og paa hvis Bistand det har bygget saa lyse Forhaabninger? Det fortjener derfor ikke blot Billigelse, men Paaskjønnelse, at Regeringen har forladt det føderalistiske Delegationsprincip, der var dykket op i Frdn. af 26de Juli 1854 som en Gjenganger af det ulykkelige Forfatningsreskript af 28de Januar 1848 — og i dets Sted dels har søgt at tilvejebringe et naturligt Sammenhæng med de særlige Repræsentationer ved at overdrage — ikke disse som Korporationer, men deres Medlemmer som Valgmænd — en Del af Valgene, og det under Valgformer, som betrygge Minoriteternes Ret, dels har stræbt, gennem direkte Valg efter en ens artet Valglov, at vinde et af de enkelte Forsamlings separatistiske Koterianskuelser uafhængigt Element, som, udgaaende fra det hele Folk, allerede ved sin Tilblivelse er henvist til at repræsentere Enheden i det Fælles, og saaledes særligen er kaldet til at være Bæreren af Statsideens, alle skilte Interesser og spredte Bestræbelser beherskende, Myndighed. Det kan være tvivlsomt nok, om denne vil være stærk nok til at trænge igjennem; men vist er det, at Frygten for Centralisation og Amalgamation er den mindst begrundede af alle de Farer, som kunne true den Samfundsorden, til hvis Grundlæggelse vi her ere kaldede.

Medens det Udvalg, som hvis Ordfører jeg her taler, har været aldeles enstemmigt i at billige det Valgsystem, Forfatningsudkastet opstiller, har dette derimod ikke været Tilfældet med Hensyn til den Census, hvortil de umiddelbare Valg ere knyttede. Navnlig maa jeg for mit per sonlige Vedkommende bemærke, at jeg ikke er nogen principiel Tilhænger af Census, fordi en udødelig Menneskesjæl i mine Øjne er noget saa Ophøjet, at det kun kan være som en Indrømmelse til Verdens Brøstfældighed, at man kan lægge saa stor Vægt paa en Tønde Hartkorn mere eller mindre. Jeg skal tilføje, at, da jeg i 1848 medvirkede til, at Valgloven kaldte saa godt som hele det danske Folk til Del i Rigets Styrelse, gjorde jeg mig ingenlunde nogen Illusion om, at et Folk, som i Aar hundreder havde været udelukket fra politiske Rettigheder, ved et Trylleslag kunde fra Frigivne blive til Fribaarne, til et modent Folk med det Højsind og den Sjæleadel, som er Frihedens bedste Frugt, og under alle Forhold blandt de mange kaldede kun er de faa Udvalgtes Lod. Jeg er derfor ikke bleven overrasket, og heller ikke bleven omvendt ved de stygge Træk af sneverhjetet Tænkemaade og borneret Færd, vor Friheds Ungdomstid har frembudt; thi de vilde under ingen Omstændigheder være udeblevne, og navnlig ikke være forebyggede ved nogen Census. Men selv de, som ikke have nogen principiel Begejstring for Formuenhedens Overvægt i Staten, maa dog erkjende, at den store Udstrækning, Valgretten i 1848 fik hos os, ikke var en Frugt af udholdende, opoffrende, tilsidst sejrriige Bestræbelser, men slet og ret en Følge af den Tidsaand, hvis i sine Grunde ufattelige, men i sine Virkninger uimodstaaelige Magt over Folkenes Sind og Staternes Skæbne sjældent har vist sig i større Vælde end i hint Omvæltningens Aar, da Meget var uundgaaeligt, som nu, da den europæiske Udviklings Strømninger have taget en helt anden Retning, indtil videre maa anses for umuligt. Men derhos maa det erindres, at der selv i 1848 kun var Faa, som vilde have anset Fædrelandets Velfærd for betrygget ved en Repræsentation, der ene var bygget paa en saa godt som almindelig Valgret, og at man derfor — netop paa Grund af Verdens Brøstfældighed — forbeholdt Halvdelen i den lovgivende og skattebevilgende Myndighed for den mere formuende Del af Folket, fordi Formuenhed ganske vist ikke er et Bevis paa Dyd og Dannelse, men dog en vigtig Betingelse for en større Aandsudvikling, og i hvert Fald et Pant paa en større Delagtighed i alle de materielle Interesser, der spille en saa vigtig Rolle i Stats samfundets Formaal, og i Midlerne til sammes Fremme. Men hvorledes skulde man i 1852 kunne fordre og vente, hvad man ikke engang i 1848 vovede at ville? Her til kommer, at Valgloven jo ikke blot skulde gjælde for Kongeriget, i hvis for Lighedsideens

Udvikling vel forberedte Jordbund Grundlovens Valglov har slaaet dybe Rødder, og af Mange — deriblandt mig — anses for det bedste Middel til at opdrage Folket til Frihedens rette Brug og fulde Tilegnelse, men ogsaa for Slesvig og Holsten, hvor den gamle Stænderindretnings Stands adskillelser havde faaet en ny Fasthed i deres særlige Forfatninger, og uden Tvivl finder Medhold i de herskende Anskuelser. Her maa det erkjendes, at en Valglov, der direkte henvender sig til det hele Folk som en Enhed, selv med en høj Census, er et overordentligt Fremskridt til Gjennemførelsen af det rette Statsborger begreb, og en stærk Tilmærkelse til Kongerigets Institutioner, som dog umuligen kunde være det eneste Grund lag for de nye Institutioner, som skulde omfatte det hele Monarki. Der har derfor sikkert ikke været nogen politisk dannet Mand, som jo har forudsat det som en Selvfølge, at en Valglov, som skulde gives i 1852, som skulde lægges til Grund for et Etkammer, og som tillige skulde indføres i Slesvig og i det tydske Forbundsland Holsten, vilde komme til at optage en Census blandt sine Valgbetingelser. De som føle Uvillie mod enhver saadan Indskrænkning, maa da søge Trøst i, at den ikke finder Anvendelse paa alle de særlige Anliggender, som ligge den store Masses Indsigter og Interesser nærmest, men kun paa Fællessager, som i begge Henseender ligge den fjernere, og at de heller ikke i disse ere udelukkede, idet de gennem de Rigsdagens Medlemmer forbeholdte Valg og den for disse foreskrevne Valgmaade kunne være visse paa at indbringe deres vigtigste Ordførere ogsaa i Rigsraadet. Og dem, der finde den opstillede Census for høj, vil jeg minde om, at Definitionen paa Formuenhed uforandret er overført fra Valgbarhedsbetingelserne for Landstinget; at denne paa Grund af Pengenes synkende Værdi og af Velstandens Tiltagen alt nu omfatter langt Flere, end da Grundloven blev given — aldeles bortset fra den betydelige Tilgang, den nedsatte Alderstermin vil medføre — og endelig, at det, naar først Fællesforfatningen er indført, og Rigsraadet i Virksomhed, vil være langt lettere, efterhaanden at faa Census nedsat og derved Valgretten udvidet, end at faa et i sine væsenlige Grundtræk fejltagtigt Valgsystem ændret. Naar hertil kommer, at Valgbarheden er gjort fuldkommen fri, og de ved aabnet uindskrænket Adgang for Vælgere til at blive repræsenterede ved den, de helst ville have, og at Valgmaaden efter Forholdstal giver enhver Del af Folket forholdsmæssig Andel i Repræsentationen, som ingen hidtil kjendt Valglov har ydet selv de stærkeste, mest berettigede Minoriteter, og hvorved blandt Andet det danske Element i Slesvig vil komme til sin fulde Ret, saa kan der intet Spørgsmaal være om, at denne Valglov vil skænke Danmark en uafhængig, indsigtsfuld og paalidelig Repræsentation. Selv de, der, saaledes som jeg, kunde have ønsket, at en lavere Census havde søgt et bredere Grundlag og en noget

folkeligere Karakter for den nye Bygning, som nu skal opføres, ville derfor med god Samvittighed kunne udsætte deres Bestræbelser for at naa dette ad den eneste Vej, hvorpaa det nu kan naaes, nemlig gjennem selve Rigsraadet.

Jeg har saa udførligen omtalt de tvende vigtige Spørgsmaal vedkommende Rigsraadets Sammensætning og Valg, fordi jeg antager, at Forhandlingerne hovedsageligen ville dreje sig derom. — Med Hensyn til Resten, navnlig den Rigsraadet tillagte Myndighed, skal jeg for Øjeblikket henholde mig til Udvalgets Betænkning. Det vil deraf ses, at, hvis man derved kun kunde tage Hensyn til hvad man i og for sig fandt det Rette og Ønskelige, vilde der kunne fremføres vægtige Anker mod flere Punkter. Det kan saaledes ikke anses for naturligt, at Kongen skal udnævne Rigsraadets Formand, eller at dette ikke er fuldstændig Herre over sin Forretningsorden. Hverken Sagens Natur eller den hos os hidtil gjorte Erfaring tale for at nægte Repræsentationen i Lovgivningsssager selv at kunne tage Initiativet, og om end den ved Etkammersystemet afskaarne gjentagne Forhandling maa erstattes ved andre Garantier mod at faa Lovgivningsværket forfusket, f. Ex. ved at forbeholde Regeringen Eneret til at stille Ændringsforslag til tredie Behandling, saa er dog den Form, hvori denne Tanke er udtrykt i Forfatningsudkastet, saa anstedelig og ved Finantsbevillingerne saa utaaelig, at Regering og Rigsraad ville være lige interesserede i snarest muligt at faa det rettet. Endelig er et Normalbudget en saa indgribende Afvigelse fra den udgiftbevilgende Myndigheds fulde Raadighed over Statens Finantser, at den ikke kan være tiltalende for et Folk, som alt er i Besiddelse af denne Ret i dens yderste Konsekventser. Udvalget har saaledes ingenlunde været blindt for Forfatningsudkastets Mangler. Men det har ved Siden heraf fremhævet, at heller ikke Ministeriet har kunnet stille sig den Opgave, at tilfredsstille sin egen Overbevisning om et frit Statssamfunds Fordringer, men at det har været omgivet af Vanskeligheder og tildels af Umuligheder, under hvis Tryk det har arbejdet lige saa fuldt som den danske Rigsdag — og det ligefra den første Dag. Regeringen har saaledes ikke kunnet se bort fra, at Forfatningen skal omfatte Landsdele, som for kort Tid siden have ført Vaaben mod den danske Stat og saalænge have været unddragne Kongens Herredømme, at den fra alle Sider erkjendte og udtrykkeligen indrømmede Nødvendighed af ved et Normalbudget at give Regeringen en vis Uafhængighed, ingenlunde udelukkende maa søge sin Retfærdiggjørelse i det tyske Forbunds Lovgivning. Men endnu mere har det været nødvendigt at tage et væsentligt Hensyn til den loyale Befolkning i disse Landsdele, som efter alle de i den senere tid vundne Erfaringer vel kunde være tilbøjelig til atter at slutte

sig til den gamle Statsforbindelse — og paa dette Haab hviler jo det hele Værk — men som nødvendigvis maa føle stor Betænkelighed ved at betro sig til en lovgivende Forsamling, hvori dens Repræsentanter ville være i en født Minoritet. Naar man erindrer den Modstand, som i sin tid den blotte Ide om de sølle Stænderkomiteer, senere endog Reskriptet af 28de Januar 1848, eller nu sidst Notabelprojektet, har fundet, saa vil Ingen kunne paastaa, at det var en unødvendig Forsigtighed at byde denne Minoritet saadanne Betyggelser som de her nævnte, og naar man ser hen til, hvor rundhaandet Regeringen har været i det, hvori den havde fuldkomment frie Hænder, men hvori Magtens Ihænderhavere i Almindelighed pleje at være mest tilbageholdne, nemlig med Hensyn til Ministeransvarligheden og de dertil fornødne Institutioners Udstyrelse, saa er det klart, at disse Indskrænkninger ikke hidrøre fra gouvernementale Lyster, og at de altsaa ville bortfalde, saasnart de, for hvis Skyld de ere indførte, selv finde dem ufornødne. Dette vil ske, saafremt Repræsentanterne fra hine Landsdele ville medbringe den samme gode Villie, som jeg er vis paa her vil komme dem imøde. Erfaringen vil da vise dem, hvor lidt de Danske ere tilsinds — og jeg tager ikke i Betænkning at tilføje: skikkede — til at tyrannisere dem, og der vil da i Rigsraadet udvikle sig den Fællesaand, der saa naturligen forer enhver Korporation til at hævde sin egen Betydning og udvide sin egen Myndighed. Sker dette, vil det være en let Sag at komme overens med Regeringen om at fjerne de Indskrænkninger, som ere ansete for nødvendige for at faa Tingen til at gaa. Men selv med disse Indskrænkninger vil man ikke kunne frakjende en Forfatning, der hjemler Folkerepresentationen besluttende Medvirkning ved Lovgivningen og Finantsbestyrelsen ligeoverfor en fuldstændig Ministeransvarlighed, Karakteren af en konstitutionel Forfatning. Regeringen har altsaa holdt hvad den har lovet i sit Program. Jeg haaber, at nu ogsaa Rigsdagen vil opfylde sin Pligt.

Maa det saaledes indrømmes, at Kongeriget for Holstens Skyld maa finde sig i Indskrænkninger i den Frihed, hvoraf det alt er i Besiddelse, saa ligger den Tanke nær, om ikke det konstitutionelle Fællesskab med dette Forbundsland ogsaa for Fremtiden kunde medføre Fare for vor selvstændige Udvikling. Ingen kan have en mere levende Fornemmelse af alt det Fordærvelige, en saadan Underordnelse kunde medføre for vort hele nationale og politiske Liv end jeg; men at heller ikke Regeringen har været blind derfor, viser Udkastets § 23. Denne Bestemmelse forstaar Landstingets Udvalg saaledes, at, siden Fællesforfatningen ikke berører Holstens og Lauenborgs Forhold til det tyske Forbund, har dette heller ikke nogen Beføjelse til at blande sig i

Fællesforfatningen eller dennes Virksomhed og Udvikling. Skulde derfor det Tilfælde nogensinde indtræde, at en Indblanding i disse Anliggender fra det tydske Forbunds Side ikke længere faktisk kunde afværges, vilde Følgen deraf ikke være, at dettes Fordring, for at opretholde den konstitutionelle Forening af det danske Rige med Holsten og Lauenborg blev tagen til Følge for Forfatningens hele Omraade, men omvendt, at den konstitutionelle Forbindelse med Holsten og Lauenborg indskrænkedes, saa vidt som dette maatte være nødvendigt, for at skaffe Forbundets Villie Gyldighed indenfor Forbundsgebetets Grændser, uden at tilstede samme nogen Retsvirkning udover disse. Af Udvalgsbetænkningen vil Forsamlingen vide, at denne opfattelse skriftligen har været meddelt Ministeriet og af samme er tiltraadt som stemmende med selve Udkastets Bestemmelse. Jeg skjønner derfor ikke rettere, end at der ved er gjort, hvad der billigvis kunde fordres eller an stændigvis i en Forfatning kunde ydes for at afværge denne Fare, om der end derved er overladt meget til det danske Folks Aarvaagenhed og Fasthed. Det er nemlig vel muligt, at de Ulemper, som flyde af Holstens rent tydske Nationalitet og statsretlige Forhold til Tydskland i Tidernes Løb ville vise sig mindre, end de maa fremstille sig for den nærværende Slægt; men det er vist, at ingen ensidig Beslutning af den danske konge, endsige da af den danske Rigsdag, kunde give nogen fuld Betyggelse mod denne Fare. Alt, hvad vi nu kunne gjøre, men hvad der da ogsaa er en hellig Pligt, det er, at sørge for, at der ikke ved Fællesforfatningen gives Tydskland nogen retlig Adkomst til gennem Holsten at tiltage sig nogen Myndighed over den suveræne danske Krone eller nogen Indflydelse over det danske Riges selvstændige Udvikling. Mere kunne vi ikke gjøre; men forsaa vidt den vanskelige Opgave ligeoverfor vor overmægtige og overmodige Nabo, at hævde det danske Riges Uafhængighed, kan lettes ved Bestemmelser i den Forfatning, som nu skal indføres ogsaa for Holsten, da er dette sket. Den danske Regering og det danske Folk kan ikke bestride det tydske Forbunds Myndighed over Holsten, og de have hverken Ret eller Magt til at unddrage det fra samme; ej heller ere vi Herrer over, hvilken Brug Forbundet vil gjøre af denne Myndighed og allermindst over den videre Udvikling — gennem Forbundet eller uden samme — som fremtiden kan bringe det tydske Folk og dets Institutioner. Vi kunne ikke afværge disse Forholds Retsvirkninger med Hensyn til Holsten; men naar vi ikke længer kunne holde denne Indflydelse borte fra det Omraade, hvormed vi nu indgaa et Forfatningsfælles skab, saa kunne vi sørge for, at det ikke er Forfatningen, men Fællesskabet, som berøres derved. Der er saaledes i selve Forfatningen forudsat den Mulighed, at Holstens Forbindelse med de andre Landsdele efterhaanden kan løsnes, naar dette bliver nødvendigt

efter den Maade, hvorpaa Tydskland stiller sig dertil — kun at, naar dette sker, det da ikke bliver vor Skyld, og at Bruddet, naar det ikke længere kan hindres, da sker paa det rette Sted og paa den rette Maade. Det er derfor saa langt fra, at ved denne Forfatning den ældgamle Rigsgrændse mellem Danmark og Tydskland er udsløtt, at tvertimod først naar den faar Gyldighed, Danmarks Rige er konstitueret som en konstitutionel Enhed, som kun kan brydes ved retløs Vold, medens Holsten er stillet saaledes, at det beror paa Tydskland og dets fremtidige Udvikling, om det Fællesskab, som nu skal grundlægges, skal føre til en oprigtig Tilslutning eller til — en fredelig Udsondring.

Kongerigets og Slesvigs konstitutionelle Forening — det er for mig Hovedsagen, og dermed vil jeg derfor slutte, ligesom det var dermed, jeg begyndte. Den er Hovedsagen for os Alle — ogsaa for dem, for hvem Holstens Medoptagelse er en glædelig Tilgift, og ikke en haard Betingelse. Derfor vil jeg bede alle dem, som nu skulle have Andel i denne Sags Afgjørelse, alvorligen at betænke, hvor tyndt udspunden igjennem lange Aar hundreder den Traad har været, der knyttede Sønderjylland til Moderriget, og hvor slet den blev knyttet igjen, efterat den en Tidlang fuldstændigen var sønderbrudt. Jeg vil bede dem at erindre, i hvilken ynkelig Forfatning den nuværende Slægt har forefundet Danskheden baade hos Folket og i Landets Indretninger, og hvilket surt Arbejde vi have haft at udføre, for at bringe den til Bevidsthed om sin Ret, til Følelse af sin Nedværdigelse, og til de første svage Begyndelser til en Oprejsning. Jeg vil endelig bede dem vel at drages til Minde, hvorledes Slesvig og Frihed vare de saa nøje forenede hellige Ord, Folket indskrev paa sit Banner, da det omsider rejste sig af sin lange Dvale, blandt hvilke Slesvig utvivlsomt var det, som begejstrede alle dem, som følte varmest og offrede mest for Fædrelandets Sag, og med hvilken selvfornægtende og udholdende Iver det danske Folk og den danske Rigsdag har fastholdt dette Maal, fastholdt det urokkeligen lige indtil denne Dag, og navnlig endnu for faa Dage siden, da vi tredie Gang vedtog det Grundlovsudkast, som ingen anden Hensigt eller Mening har, end at berede Vejen for Fællesforfatningen. Naar de Herrer ville sammenfatte dette i deres Bevidsthed, da ville de ogsaa have en levende Fornemmelse af, hvad det har at sige, at vi nu endelig staa ved Maalet, saa at der kun behøves Rigsdagens Samtykke, for at ikke blot det konstitutionelle System er reddet ogsaa for Fællessagernes Vedkommende, men hvad der er endnu vigtigere, at Slesvig — jeg kunde gjerne sige — for første Gang i Danmarks Historie kommer i konstitutionel Enhed med os. Hvem der levende føler, hvad det vil sige, for ham ville Spørgsmaal om lidt mere eller lidt mindre Census o. dsl. svinde sammen til en saadan Ubetydelighed, at de knap

ville synes al den Ophævelse værd.

Jeg haaber derfor, at Landstinget vil forene sig med sit Udvalg om at gjøre Sit til, at den mislige Tilstand af Disponibilitet, hvori Danmark nu saa længe har svævet, og som har hvilet saa haardt paa dets hele Frihedsudvikling, omsider maa afløses af en fast Orden, og at dette maa ske saa hurtigt som muligt, for at de Storme og Omvæltninger, der forestaa Europa, maa forefinde Afgjørelsen af det danske Spørgsmaal som en fuldendt Kjendsgjærning, og ikke som et Problem. Jeg haaber, at Landstinget ikke vil paatage sig det svære Ansvar, i det Øjeblik, da vi endelig kunne sætte Foden paa Land, atter at støde vort Lands vigtigste Anliggender ud i en usikker faretruende Fremtids dunkle Bølger. Jeg skal paa Udvalgets Vegne opfordre Landstinget til at give sit Samtykke til, at Grundlovsbestemmelsen af 29 de August 1855 træder i kraft, samtidigt med den Fællesforfatning, som Hans Majestæt Kongen i Henhold til Kundgjørelsen af 28de Januar 1852 allernaadigst agter at lade udgaa.

Kilde

Carl Ploug: 1873. Orla Lehmanns efterladte skrifter. Bd. 4. København: Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Den liberale bevægelse, Politisk tale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmanns-tale-om-faellesforfatningen-1855>